

Nr 375.

Av herr **Rimmerfors m. fl.**, om *förbättring av provinsialläkarnas arbetsförhållanden, m. m.*

Den öppna vården är säkerligen en av de betydelsefullaste linjerna i framtidens sjukvård. Inte minst ur kostnadssynpunkt skulle en ytterligare förskjutning mot anstaltsvård även av sådana fall, som kan skötas i hemmen, vara olycklig. När anläggningskostnaderna börjar närma sig 50 000 kronor per vårdplats och vårdkostnaden 50 kronor per dag, måste byggandet av ständigt nya sjukvårdsinrättningar bli för huvudmännen hart när ogenomförbart. Även om den öppna vården bygges ut, kvarstår ju ett tillräckligt stort behov av sjukvårdsanstalter.

Öppen vård förutsätter upprustning av många områden inom den svenska sjukvården. Den avgörande faktorn måste dock även i framtiden förbli läkaren själv. Det är en sak av yttersta vikt för det svenska välfärdssamhället, att rekryteringen av läkarkåren och i första hand tjänsteläkarkåren stimuleras och att de nuvarande tjänstinnehavarnas arbetsvillkor förbättras.

Att speciellt provinsialläkarnas arbetsförhållanden de sista åren tilldragit sig uppmärksamhet torde sammanhånga med vissa omständigheter, som i hög grad försvårat just denna kårs arbete. Folk söker otvivelaktigt läkare mer än förr. Kommunikationerna har förbättrats, och sjukvårdsersättningen genom sjukhusen har ekonomiskt underlättat läkarbesöken. Undersökningarna är vidlyftigare än förr och intygsfloran verkligt arbetslyngande. I samband därmed är journalföringen mera omfattande. Rapportsystemet är betungande, inte minst statsbidragsresornas invecklade debiteringsförfarande och de mångfaldiga tjänsterapporterna av annat slag. För rapport- och blankettskrivandet tycks tjänsteläkaren vara hänvisad till nattimmarna och de få frisöndagarna. Svårast av allt är bristen på sakkunnig assistans, både medicinskt och expeditionellt, samt svårigheten att tillgodogöra sig lagstadgad semester. Alltjämt är läget sådant, att en provinsialläkare kan begagna sig av sin rättighet att ta semester endast om han själv kan ordna sin vikariatfråga. Mycket ofta måste den s. k. semestern ordnas genom byte med en kollega, vilket betyder att båda under motsvarande tjänstgöringstid har att bära en dubbel arbetsbörda för att en i taget skall kunna frigöras en eller två veckor.

Det är ingen överdrift att nu tala om en kris i provinsialläkarkåren. Själva ordet kris återkommer ofta i läkarkretsar, både i samtal och i sakliga, utredande artiklar i läkarkårens olika fackorgan. En provinsialläkare i Kro-

nobergs län skriver exempelvis i Svenska Läkartidningen nr 52/1953 om ett sammanträde, där läkarna själva dryftade läget. Ett avsnitt av den initierade skildringen förtjänar att citeras:

Vi talade om provinsialläkaryrket, som synes vara i utdöende. Vi talade, som jag föreställer mig att en gammal besättning resonerar, då deras skuta långsamt men säkert håller på att sjunka. Pumparna är i gång, men mannarnas kraft att pumpa är slut och de SOS-signaler, som skickas ut, är det ingen som uppfattar. Resignationen har lagt sig över manskapet, kanske är skeppet inte ens värt att räddas. Ska vi gå i livbåtarna, innan det sjunker? Ungefär så var stämningen bland oss. Vi resonerade om vår sjunkande livslängd, om våra olidliga arbetsförhållanden. En av oss ställde följande fråga: Om jag arbetat ett dygn utan vila, två dygn, tre dygn utan vila, när har jag rätt att säga att jag inte orkar längre? Ingen kunde svara, därför att det inte finns någon paragraf, som ger oss sådan rätt. Vi talade om dubbel- och trippelförordnanden, om bestämmelserna, som säger, att om ett eller två granddistrikt stå obesatta, provinsialläkaren är skyldig att även tjänstgöra i dessa tills han stupar. Vi talade om läkaren i ett norrbottensdistrikt, där kamraterna runt omkring hade flytt, vilken kollapsade och fördes till lasarettet, där man trodde att han fått en hjärnblödning. Men det var »bara» överansträngning. Vi talade om provinsialläkarna, som inte kan få sin lagstadgade semester, därför att ingen vill vikarera för dem. Vi talade om våra hustrur, som i telefon skall försöka lugna otåligen patienter, då doktorn är på sjukresor, om papper och rapporter, som ligger i en hög och väntar på nästa jourfria söndag. Det var beklämmande att höra samtalet, och allra mest beklämmande var det att höra den resignerade tonen. Liknelsen om den uttröttade besättningen är inte överdriven, och sådan är nog stämningen lite varstans i vårt land. Vad ni gör, men bli inte provinsialläkare, råder vi våra egna och bekantas barn.

Även om överord kan fällas i stridens hetta, stämmer nog detta rätt väl med fakta i rekryteringsfrågan. Nyrekryteringen till yrket motsvarar inte på något sätt behovet. Av dem som utbildas till läkare skulle den öppna vården enligt uppgift behöva omkring 70 procent. Antalet villiga lär ligga omkring 10 procent. Enligt en uppgift har en förfrågan bland de yngre medicinerna givit vid handen, att 97 procent önskade bli sjukhusläkare. Detta betyder klart lägets allvar.

Förhållandena i de vidsträckta norrländska länen bekräftar också detta sakernas tillstånd. Av Norrbottens läns 39 provinsialläkardistrikt var i december 1953 inte mindre än 13 vakanta. »Att inte sjukvården i Norrbotten helt brutit samman får i främsta rummet räknas de utländska läkarna till förtjänst», skriver landstingsdirektören i Norrbotten, K. G. Viklund, i Socialmedicinsk Tidskrift, nr 9/1953. Han fortsätter:

Sex provinsialläkartjänster uppehålls av utländska läkare, som erhåller förordnanden för tre månader i taget. Av de 43 inrättade underläkartjänsterna inom landstingsområdet är inte mindre än 23 besatta av utländska läkare. Utan att de utländska läkarkrafter på detta sätt stått till buds samt hela läkarkåren, såväl den inom den slutna som inom den öppna vården arbetande, underkastat sig en omänsklig arbetsbörda och helt offrat sina

krafter, skulle den norrbottniska sjukvården inte ha undgått att drabbas av katastrof.

Mitt i denna situation står landet inför genomförandet av obligatorisk sjukförsäkring. Om någonting är klart redan i förväg, så är det att denna stora och betydelsefulla reform kommer att i hög grad öka tjänsteläkarnas arbetsbörda, samtidigt som dess lyckliga genomförande i stor utsträckning är beroende av deras insats. Man är inte minst i provinsialläkarkåren klart medveten därom. En läkare skriver i Svensk Läkartidning nr 27/1953:

Mycket stora fordringar kommer att ställas på vår provinsialläkarkår, om den obligatoriska sjukkassee försäkringen skall gå i lås. Ordnas det inte med bestämd arbetstid för provinsialläkarna, kommer den idag sittande provinsialläkarekåren att obarmhärtigt offras på denna sociala reforms altare.

Vad kan i denna situation göras för att effektivt och definitivt vända strömmen och medverka till bättre arbetsförhållanden för denna betydelsefulla grupp av samhällsarbetare?

De förbättrade ekonomiska villkoren är otvivelaktigt ett steg i rätt riktning. De nya bestämmelserna från 1 juli 1953 om ökad ersättning för övertidsarbete måste hälsas med tillfredsställelse. De s. k. norrlandstilläggen betraktas dock alltför små för att kunna utgöra kompensation för arbetets ökade svårighetsgrad. Den effektivaste hjälpen på detta område vore någon form av skattelättnad för vissa slag av intäkter.

Djupast sett är detta likväl ingen ekonomisk fråga. Det är snarare en fråga om trivsel i arbetet, om rimliga proportioner mellan mänsklig arbetskraft och samhällets krav på den anställde.

I den utredning som nu förebådats i fråga om hela den öppna vården bör stor uppmärksamhet ägnas åt frågan om lättnader i provinsialläkarnas arbetsförhållanden. Framför allt vill vi framhålla betydelsen av att vikariefrågan ordnas på sådant sätt, helst genom myndigheternas förmedling, att provinsialläkarna kan utnyttja sin stadgeenliga semester. Frågan kunde eventuellt lösas genom någon form av ålägganden även för blivande sjukhusläkare att någon tid tjänstgöra på provinsialläkarvikariat för att kunna erhålla legitimation. En ökning av antalet underläkare på lasaretten skulle också kunna medverka till att dessa alternativt med provinsialläkarna svara för jourtjänst i ett närliggande provinsialläkardistrikt.

Den påbörjade rationaliseringen av blanketter, intyg och rapportskrivande har ännu inte lämnat några nämnvärda spår. Antalet blanketter lär alltfört vara så överdimensionerat att det finns anledning till en ny översyn.

Frågan om skrivhjälp åt provinsialläkarna bör upptagas till ny prövning, antingen denna hjälp skall ha rent expeditionell karaktär eller förenas med sjukvårdskunnig assistans vid mottagning och laboratorieverksamhet. Den läkare, som anser sig ha gagn av diktafon, bör ha rätt att anskaffa en sådan för provinsialläkarexpeditionen. Dylik skrivhjälp behövs säkerligen icke endast vid de i första hand med tanke på Norrland föreslagna

provinsiälläkarcentralerna utan också vid vanliga provinsiälläkarmottagningar.

En annan åtgärd borde allvarligt prövas, när det gäller provinsiälläkarnas arbetsförhållanden, nämligen en uppmjukning av bestämmelserna beträffande provinsiälläkares skyldighet att vara skol- och dispensärläkare. Där andra lämpliga läkarkrafter står till förfogande borde provinsiälläkaren kunna frigöras från en del av dessa uppgifter. Inom dispensärvården skulle vidare en hel del efterkontroll samt den regelmässiga rapportverksamheten beträffande tbc-sjuka kunna anförtros åt distriktssköterskorna. I stället för den nuvarande tendensen att lasta på provinsiälläkarna alla tänkbara tjäns-
teuppsdrag, från uppgifter som verksläkare, skolläkare, järnvägläkare och dispensärläkare till medlemskap i hälsovårdsnämnder, skolstyrelser, barnavårdsnämnder, nykterhetsnämnder och polisnämnder, borde provinsiälläkaren i möjligaste mån få tillfälle att koncentrera sig på sin tillräckligt mångsidiga medicinska gärning, samtidigt som han genom sina resor i provinsialläkardistriktet kunde ägna nödig uppmärksamhet åt hälso- och sjukvården i stort.

Det är ett samhällsintresse av stora mått att provinsiälläkartjänstens arbetsförhållanden ordnas på ett rationellare sätt, både med avseende på förslitningen av det dyrbara mänskliga materialet och i fråga om ett effektivare utnyttjande av tekniska hjälpmedel, inte minst inför genomförandet av den beslutade sjukförsäkringsreformen.

Med stöd av ovanstående vill vi föreslå,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t må hemställa, att den bebådade utredningen av sjukvårdsfrågorna upptar till prövning också frågorna om en förbättring av provinsiälläkarnas arbetsförhållanden, särskilt vad beträffar ordnandet av semestervikariat och jourtjänst, möjlighet till frikoppling från några av de hittills vedertagna arbetsuppgifterna samt expeditionsarbetets rationalisering, både genom förenkling av blankettbeståndet och genom anställandet av skrivhjälp, samt

att Kungl. Maj:t i väntan på resultatet av en utredning redan nu må vidtaga provisoriska åtgärder beträffande två av de ovan skisserade önskemålen, nämligen centralt ordnande av provinsiälläkarnas semestervikariat samt frågan om skrivhjälp till provinsiälläkarmottagningarna.

Stockholm den 27 januari 1954.

Henning Gustafsson
i Skellefteå.

Harry Carlsson
i Tibro.

Einar Rimmerfors.
Olof Hammar.